

Дорошенко Т.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри естетичного виховання

ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО САМОРЕАЛІЗАЦІЇ В МУЗИЧНО-ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасний етап демократичного розвитку українського суспільства визначається головною тенденцією – ставленням до людини як найвищої цінності. Саме для початку XXI століття є характерним зростання розуміння того, що тільки людина є одночасно початком і кінцевою метою будь-якого проекту соціального розвитку.

Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Національна доктрина розвитку освіти, Державна програма «Вчитель» засвідчують особливу увагу до освіти з боку держави та зумовлюють об'єктивні орієнтири стратегії розвитку української національної освіти на підтримку людини, створення для неї умов досягнення механізму саморозвитку та творчої самореалізації у різних сферах життєдіяльності.

Гуманістичні принципи навчання і виховання стали одним з найважливіших ціннісних пріоритетів сучасної вітчизняної науки і освіти. Вони дають підставу розглядати майбутнього фахівця як неповторну цілісну особистість, яка здатна робити свідомий та відповідальний вибір у різноманітних життєвих ситуаціях. Гуманізація є головною умовою реалізації творчого потенціалу випускника вищого навчального закладу, формування його педагогічного мислення, професійної компетентності, гуманітарної культури. Важливе місце у підготовці майбутнього вчителя посідає самоствердження його як цілісної, освіченої, духовно багатой, інтелектуально зрілої, ініціативної, відповідальної особистості, здатної розкрити власну індивідуальність в процесі подальшої багатогранної професійної діяльності.

Нині науково доведено, що мистецтво є найприроднішим засобом самовиявлення людини. Загальновизнаною є думка про те, що музика виступає важливим засобом самовираження [2].

Реалізація сучасних завдань музичного виховання підростаючого покоління залежить від рівня підготовки майбутніх учителів педагогічними навчальними закладами, а також від сформованої у них готовності до самореалізації. У зв'язку з цим проблема підготовки майбутнього вчителя до професійної самореалізації у музично-освітній діяльності набуває особливого значення.

Необхідність формування у майбутніх учителів професійно-педагогічних якостей і професійно-педагогічної самосвідомості,

відповідальності за власне професійне майбутнє, розвитку у них мотиваційного ставлення до музично-освітньої діяльності як такої, що покликана сприяти формуванню духовного потенціалу школярів, зумовлюють посилений інтерес до зазначеного феномену філософів, соціологів, психологів, педагогів, починаючи від древньогрецьких часів до сучасних дослідників.

Важливим етапом у дослідженні проблеми західними філософами стала стаття „Самоактуалізація”, написана А. Маслоу у 1967 році, в якій автор вперше ввів у науковий обіг і ґрунтовно проаналізував поняття самореалізації особистості. Цим він фактично довів у соціальній філософії органічний взаємозв’язок становлення особистості з її самореалізацією і дав поштовх до виникнення різних напрямків у дослідженні цього взаємозв’язку – етики самореалізації (Б. Бозанкет, Дж. Маккензі, Дж. Ройс, Е. Муньє та ін.); політичної самоактуалізації (К. Роджерс, С. Леншон та ін.); самореалізації в дозвіллі (Ж. Фрідман, Ж. Дюмазедьє, М. Каплан та ін.).

В дослідженні проблеми самореалізації особистості у вітчизняній гуманітарній науці значну роль відіграли роботи, присвячені засадним питанням людини, її сутнісним силам, структурі та умовам їх реалізації (Є.О. Ануфрієв, С.С. Батенін, Л.П. Буєва, І.Ф. Ведін, О.Г. Волченко, Р.С. Карпінська, Г.Г. Квасов, С.М. Ковальов, О.Г. Мисливченко, В.В. Москаленко, Г.Л. Смирнов, В.К. Шановський, В.І. Шинкарук та ін.).

Дослідження О.А. Донченко, В.Й. Коцюбинського, М.М. Михайлова, Т.М. Титаренко, А.К. Чаплигіна, О.В. Шишкіна та ін. присвячені дослідженню проблеми становлення особистості в контексті його джерел та рушійних сил, особливо потреби особистості в самореалізації.

Психолого-педагогічні дослідження, що мають відношення до проблеми самореалізації особистості, представлені цілим рядом шкіл і напрямків (Б.Г. Ананьєв, К.О. Абульханова-Славська, О.О. Бодальов, Л.С. Виготський, Е.Б. Галажинський, П.Я. Гальперін, А.А. Вербицький, В.П. Зінченко, І.Ф. Ісаєв, Н.І. Ісаєва, В.Є. Клочко, І.М. Коган, Л.А. Коростильова, О.М. Леонтєв, Л.М. Макарова, Я.О. Пономарьов, П.Є. Решетников, С.Л. Рубінштейн, І.Н. Семенов, В.О. Сластенін, В.І. Слободчиков, С.Ю. Степанов, В.В. Столін, В.Ф. Спірідонов, Б.М. Теплов, В.Є. Чудновський, І.А. Шаршов та ін.).

Плідні дослідження проблеми самореалізації особистості в контексті культури знаходимо в розробках Т.О. Ветошкіної, Н.В. Кленової, Л.Н. Когана, В.М. Межуєва, Н.І. Шаталової та інших.

Поняття „самореалізація” є сьогодні одним із ключових у загально – педагогічному аспекті, а саме у висвітленні сутності педагогічної майстерності, педагогічного покликання, професійно-педагогічної культури, професійного розвитку, професійної індивідуальності вчителя, (А. Алексюк, Ш. Амонашвілі, О. Базелев, І. Бех, Н. Бітянова, О. Бодальов, Л. Бурая, О. Вітковська, Б. Гершунський, Т. Давиденко, Л. Дроздикова, І. Зязюн, С. Іванов, І. Ісаєв, В. Кан-Калік, І. Колесникова, Л. Коростильова,

Б. Красовський, А. Маркова, Т. Маслова, Д. Мирошніченко, Е. Нікітіна, Н. Осухова, І. Підласий, О. Пехота, С. Подмазін, В. Радул, В. Садова, С. Сапронова, В. Семиченко, С. Сисоєва, М. Ситнікова, В. Сластьонін, К. Созонов, С. Філімонова, Є. Фролова, Н. Чеглякова, Г. Шевченко, О. Щелкунова та ін.).

Проблема творчої самореалізації майбутнього фахівця-музиканта розроблялась у працях О. Олексюк, Н. Сегеди та ін. Питання розробки методичних засобів, що сприяють самореалізації студентів у процесі фахової підготовки, висвітлені в наукових дослідженнях Н. Аніщенко, О. Апраксіної, І. Барановської, Л. Коваль, Л. Масол, Г. Падалки, В. Ражнікова, О. Ростовського, О. Рудницької, Г. Хусаїнової, О. Щолокової та ін. Важливе значення у вирішенні проблеми підготовки майбутнього вчителя до самореалізації у музично-освітній діяльності має рівень його музично-теоретичної підготовки.

Мета статті – обґрунтування важливості музично-теоретичної підготовки майбутнього вчителя для успішної самореалізації у музично-освітній діяльності.

Самореалізація особистості – важлива проблема суспільства, оскільки особистість відіграє значну роль в його ефективному функціонуванні. Рівень розвитку суспільства багато в чому залежить від того, якою мірою суспільство впливає на процес розвитку кожного його члена, якою мірою «задіює» всі сутнісні сили особистості – здібності, знання, потреби, інтереси, уміння, навички, вольовий потенціал у механізмі свого розгортання.

Самореалізація особистості – одночасно важлива проблема і самого індивіда. Кожна людина прагне до самореалізації з тим, щоб знайти, притаманне лише своїй власній природі, місце в житті. Поступово людина приходить до розуміння, що формування власних людських якостей – це не тільки значуща для неї мета, але й відповідальний спосіб життя. Від того, які якості суспільство і сама людина сформують в структурі особистості, значною мірою залежить її самореалізація, самоствердження і соціальне положення.

Категорія самореалізації – фундаментальна, одна з важливих у якісній характеристиці особистості. Потреба самореалізації – базова потреба особистості. Вона може задовольнятися практично у будь-якій сфері життя людини. Такий процес реалізації сутнісних можливостей особистості є процесом багатоплановим, різнопрофільним, з різними ступенями свого розгортання. Він неможливий без самопізнання та самооцінки. Самореалізація особистості передбачає її свободу, наявність вибору та відповідальності. Вона виявляється як розгортання індивідуальності конкретної особистості.

Самореалізація майбутнього вчителя у музично-освітній діяльності вимагає від нього оволодіння механізмами і способами здійснення потенціалу самореалізації, творчої активності в її процесі тощо. Однак не

завжди під час навчання студентів у вузі їх увага звертається на формування професійно-педагогічних якостей і професійно-педагогічної самосвідомості, що є структурними компонентами самореалізації у професійній діяльності. Не завжди культурно-освітня атмосфера вузу забезпечує вирішення завдань активізації і більш оптимального використання внутрішніх ресурсів і можливостей студента, що є важливою умовою підготовки майбутнього вчителя до самореалізації у професійній діяльності.

Успішність професійної самореалізації майбутнього вчителя залежить, перш за все, від рівня його музично-теоретичної підготовки. Динаміка змін музично-мовних закономірностей нашої епохи відбивається в напруженій еволюції музичного мистецтва. При цьому задача пробудження духовності через музику не знімається з самої теорії музики. Вийти на більш широкий культурологічний рівень теоретичному навчанню допомагає синтез найновіших досягнень музичної теорії з психологією й педагогікою, концептуальне прагнення до інтеграції музично-теоретичних знань «в єдину педагогічну систему, що базується на спільності художніх і педагогічних задач» [1, с.3], обговорення конкретних теоретичних питань із більш широких філософсько-естетичних позицій в руслі сучасної тенденції гуманітаризації освіти [4], поєднання логічного підходу з історичним, що дозволяє інтегрувати традиційні теоретичні предмети в смислові навчальні блоки на історико-стильовій основі [3; 5] «зادля набуття уміння історико-стильової орієнтації майбутніми вчителями музики» [3, с. 205].

Навчальним планом підготовки майбутнього вчителя музики передбачено засвоєння теоретичних курсів (теорія музики і сольфеджіо, історія музичного мистецтва, аналіз музичних творів, хорознавство, методика музичного виховання), а також ряду практичних дисциплін (хоровий клас, музичний інструмент, додатковий інструмент, постановка голосу, практикум зі шкільного репертуару та ін.). Вивчення такого великого за обсягом та складністю матеріалу може бути плідним тільки на основі його інтеграції й спрямування у загальне культурологічне русло. Усі знання та вміння студентів повинні скластися у цілісну картину музично-педагогічної діяльності й утворити підґрунтя для подальшої самореалізації в процесі професійної діяльності.

У результаті засвоєння теоретичних і практичних дисциплін випускник повинен досягнути естетичну сутність музичного мистецтва, набути виконавських умінь і навичок, оволодіти музично-історичними знаннями, методами організації музично-пізнавальної діяльності учнів, навчитись розуміти зміст, форму і стиль музичного твору, тобто оволодіти достатнім рівнем музично-теоретичної, практичної підготовки, музично-педагогічної культури.

Створення комплексних музично-теоретичних курсів сприятиме досягненню музичного твору в його цілісності, підвищенню уваги до художньо-естетичного боку музики, інтеграції великого об'єму знань

майбутнього вчителя в єдину практично спрямовану систему. Важливою проблемою музично-теоретичної підготовки вчителів також є переорієнтація її змісту у відповідності з реально існуючими потребами сучасної школи в умовах культурної ситуації сьогодення. Гострі суперечності між художньо-естетичними задачами мистецтва та функціонально-прикладними потребами шоу-бізнесу, існування молодіжних субкультур, плюралізм мистецьких тенденцій, напрямків, стилів, течій, шкіл повинні бути враховані під час музично-теоретичної підготовки майбутніх учителів, їх естетичного й творчого спрямування, при складанні типових навчальних програм з музично-теоретичних дисциплін, відборі музичного матеріалу. Такий підхід сприятиме коригуванню музично-теоретичної підготовки студентів відповідно до сучасних завдань музичного виховання школярів і забезпечить сприятливі умови для професійної самореалізації у майбутній музично-освітній діяльності.

Література

1. Горемичкін А.І. Основи музичної мови: Підручник-дослідження з методики викладання музично-теоретичних дисциплін в системі музично-педагогічної освіти (для підготовки магістрів). – Мелітополь, 2005. – 248 с.
2. Из истории музыкального воспитания: Хрестоматия / Сост. О. А. Апраксина. – М., 1990. – 207 с.
3. Малашевська І. А. Інтегрована музично-теоретична підготовка майбутніх учителів музики на історико-стильовій основі //Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка. – Вип.. 21.– Житомир, 2005. – С.205-208.
4. Побережна Г.І., Щириця Т.В. Загальна теорія музики: Підручник. – К.:Вища школа, 2004. – 303 с. : іл.
5. Побережна Г.І., Щириця Т.В. Проблеми інтегрованого викладання музично-теоретичних дисциплін у педвузах //Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка. – Вип.21. – Житомир, 2005.– С.16-18.